

Poutníkem na této zemi a pod nebesy

Autor: Tereza Králíčková

Abstract

A pilgrim on this earth and under the heavens. – In this paper, the author (daseinsanalytic psychotherapist) pursues the quest for questioning the essence determination of human being, a concept which, among other things, forms the foundations of adequate psychotherapeutic care. This quest of questioning is driven by the directions of the Delphi Oracle, namely *Know thyself* and *Nothing in excess*. Drawing on the two phrases, the author strives to interpret the essence determination of human being as a being-in-the-world (Dasein), which exists as an openness to the meaningful world that springs from the entire meaningful context of Being. She reveals the meaning of the open way of human being as its way of realization of Dasein, on which one is not only accompanied by the appealing language of being, but also endowed with human speech. Mental illness thus could be seen as an freeless stagnation on this quest, as an impossibility for one's soul to fulfil its essence, i.e. peregrinate and be open to what it encounters. Approaching mental illnesses and psychotherapeutic care by means of a dialogue shows that speech can be appealing and so reach to the relieving borderline between Concealment LETHE and Unconcealment A-LETHEIA, namely the place where the world always reveals a specific understanding.

Keywords: dasein, way, psyche, freedom, disease, openness, being, understanding, language, meaning, mortality, pain, a merehuman, wholeness, measure, hope, mystery, place, time, unity

Klíčová slova: dasein, cesta, duše, svoboda, nemoc, otevřenost, bytí, rozumění, řeč, smysl, smrtelnost, bolest, pouhost, celek, míra, naděje, tajemství, místo, čas, jednota

Jak jako psychoterapeuti rozumíme člověku a sami sobě? Delfská věštírna nám zanechala dva nápisy: Poznej sebe sama a Ničeho příliš. Jakou naději nám dává, budeme-li dbát těchto pokynů? Jaká cesta se zde otevírá, k čemu můžeme dojít a čím je třeba projít? Příspěvek o člověku, cestě, bytí, řeči, smyslu, bolesti, naději, roz-umění a celku.

I

Jednou ze základních otázek, před níž jsme jako lidé a zejména jako psychoterapeuti postaveni, a k níž nás také vyzývá známý nápis GNÓTHI SEAUTON (Poznej sebe sama), je otázka po bytostném určení člověka, poznání nás samých.

Tento existenciální horizont je nejzazším porozuměním, z něhož vychází naše osobní i naše terapeutické směřování. Ať už si jej uvědomujeme či nikoli, je vnitřně provázán s porozumění konkrétnímu člověku, s nímž se setkávám v jeho faktické jedinečnosti. Obojí se děje vždy naráz, celkově.

Daseinsanalýza v otázce bytostného určení člověka čerpá z myšlenkového odkazu Martina Heideggera, který pro situaci člověka užívá termín Dasein. Dasein bývá do češtiny překládáno jako Pobyt nebo Bytí-tu. To vyjadřuje určení člověka v jeho bytostném sepětí se světem, kdy pod nebesy na této zemi obývá dům světa.

„Bytí-tu“ (das Da-sein) je moje celkově naladěná situace, mé místo na světě, i spolubytí s druhými. Bytí-tu je způsob, jak se vynacházím, jak rozumím, jak se mám. (Proto i běžná a často úvodní otázka psychologických sezení „*Jak se máte?*“ v sobě nese tuto ontologicko-ontickou rovínu).

„Slovo *tu* míní v této složenině do určité míry *smysl* bytí, tedy to, díky čemu je bytí vůbec srozumitelné a *přístupné* (...) Co nemá bytnost, která se člověka nějak dotýká a týká a žádá si jeho porozumění, to pro takové možné porozumění vůbec není *tu*. (...) Slovo *tu* znamená, (...) otevřenou dimenzi, z níž je bytí teprve přístupné a přítomné, takže mu lze porozumět.“ (Schüsslerová 1995: 3–4)

Tato otevřenost pro smysluplnost toho, co se mi v setkání dává poznat a s čím se takto setkávám, je bytostnou, tj. specificky lidskou možností člověka. Nejsme izolovanými subjekty v jakési objektivní realitě, bez vztahu k tomu, co nás bezprostředně obklopuje, ale i k tomu, co nás přesahuje a co se k nám také samo ze sebe vztahuje. Obojí se nás na různých úrovních významově týká, dotýká. Vždy jsme něčím jakožto lidé určování, poměřování, rozvrhování. Vždy jsme nějak v něčem či něčím bytostně jakožto lidé založeni. Ať už toho dbáme či nikoli. Není náhodné, že právě to, čeho dbáme nejméně a co se nás přesto týká, protože je nám lidem bytostně vlastní, se nejvíce ohlašuje.

Jakožto lidé jsme určeni jako *smrtelní*. To znamená, že naše smrtelnost je nám neskrytá. O co více se snažíme vytěsnit smrt z našich životů, našich úvah, o to více na nás dotírá v podobě nejistot, strachu a úzkostí. A také ztráty smyslu, neboť *tam, kde není smrtelnost, není pro nás ani možnost smyslu*. Smrtelnost a smysl se dávají ze stejného základu. Z jednoty bytí. Heidegger ve výkladu Traklovy básně *Jaro duše* dospívá k bytostnému určení duše jako cizinky na této zemi. Jsme laděni jakýmsi bytostným smutkem této odloučenosti. Duše je zde na zemi poutníkem, putuje tam, kde je předchůdně zadržena. (Heidegger 1985: 31–78) Její domov je ve smrti. Duše je takto bytostně spojena se smrtelností. Kde není smrtelnost, není ani oduševnělost. Pokud jsme smrti porozuměli pouze jako stavu konce, je děsivá a naše vědomí s ní nechce mít nic společného. My však nejsme pouze vědomé vědomí.

Pacientka trpící silnou úzkostí ze smrti na jednom ze sezení s údivem sdělila: „Vůbec jsem netušila, že se k úzkosti dá postavit také jinak, než že se před ní obrním, že přidám závoru na dveře.“ Byla překvapena možností dveře otevřít a setkat se s tím, co úzkost přináší, co ji předchází a nese. Její možnosti byly uzavřené uvíznutím v dětských pocitech strachu o matku, která po významnou dobu jejího dětství bojovala s onkologickým onemocněním. Význam smrtelnosti jí byl otevřen a zároveň uzavřen takto děsivým a ohrožujícím způsobem. V tomto místě cesty ustrnul a postupně určoval a blokoval cesty ostatní. Pacientka nadále nebyla svobodná ve svých možnostech.

Duševní ne-moc jako nesvoboda je právě tam, kde duše uvízla, kde zůstala uvězněna ve svém bytostném určení otevřeného putování. K duši patří cesta snad ještě podstatněji, nežli

k našemu tělu. Avšak duše a tělo patří na této zemi bytostně sobě, nelze je oddělovat. Tuto svornost je třeba podržet, nepřeceňovat ani nepodceňovat jedno či druhé. *Protože „duše jest nějak vším, co jest“*, (Aristotelés 1996: 101) je také to, co se duše týká, tak nějak ve všem a zasahuje celkově naše bytí-tu.

Právě dítě ve své velké otevřenosti přijímá a prožívá vždy celkově. Proto mají rané zkušenosti takový význam. Neboť se dějí celkově a jako takové mají mnohem hlubší a formativnější dosah. Vzhledem k této velké otevřenosti je nutné, aby dítě bylo chráněno a provázeno. Aby se mu svět odkrýval postupně v bezpečném prostředí a především laskavě, v lásce. Kdo vychovává své dítě v lásce, která je otevřená, a která ví o řádu a zároveň poznala, že není předem jasných a správných cest, ten může své dítě vést průvodcovským způsobem. Jde totiž s ním, sám otevřen pro to, s čím se setkává. Tak ponechává tuto specificky lidskou oblast otevřenosti i nadále otevřenou, aby ve své otevřenosti trvala a přijímala to, co ji oslovuje samo ze sebe. Kdo je takto otevřen, je vnitřně svobodný, ten neuvázl v půli cesty, z níž se nemůže hnout.

Pacientka, která byla v dětství ohrožena matčinou smrtí, zůstala uzavřena v tomto pocitu, ačkoliv její maminka žije dál. Jiné pacientce matka skutečně zemřela, přesto její prožívání smrtelnosti bylo otevřené a strach ze smrti nebyl součástí potíží, pro které vstoupila do terapie. Rozdílem zde byl způsob otevřenosti, jak se s touto událostí zacházelo, tj. co se v této situaci dělo celkově. Pacientka v ohrožení ztráty byla v této situaci ponechána sama bez odpovídajícího provázení. To přispělo k jejímu uzavření. Druhá pacientka stížená ztrátou matky, byla obklopena vírou blízkých, kteří ji pomohli bolestí procházet. Byla zde otevřená možnost k rozhovoru, namísto vyhýbání se tématu spojenému s bolestí.

Dítě citlivě vnímá, co se kolem něj děje, v čem se vynachází. Pokud se necítí bezpečně, potřebuje se stáhnout pod ochranu dospělé osoby. Není-li dospělá osoba sama připravena a zralá s dítětem hovořit, dítě vyhodnotí závažnost situace jako natolik ohrožující, že o tom nelze ani mluvit! Samo slovo se zde stává nesnesitelnou bolestí. O to důležitější, a zároveň již náročnější je s takovými pacienty vést otevřený rozhovor. *Bolest bud' je, nebo není.* Je-li potlačovaná či přehlušovaná, znamená to stále totéž: že jest. A to také znamená, že se dříve či později nějak ohlásí. Nemůže-li bolest bolet ve chvíli, kdy se děje její důvod, zůstane zastřena. V jiném čase a na jiném místě je proto obtížnější porozumět jejímu smyslu a odžít ji jejím projitím.

Cesta

Otevřený pobyt je bytostně bytím na cestě. Náš život se děje jako cesta a nemusíme přitom fyzicky kamsi kráčet. Na cestu jsme vrženi a zároveň ji sami také rozvrhujeme. Průměr cesty je k lidskému pobývání příhodný. Každý, kdo se někdy vydal na cestu a neměl předem prostudovanou trasu ani cíl, ví, co takovou cestu provází.

Cesta je vyzývání. Je dobrodružným setkáváním a střetáváním se se sebou samým a vším, co s člověkem má co do činění. Co se ho týká, ač se to může zdát vzdálené. K cestě patří neoddelitelně vždy nějaké místo a čas. Světu i sobě samému rozumíme vždy z nějakého horizontu místa a času, z něhož se nám právě tak a tak ukazuje. To je způsob našeho bytí-tu.

Jinak se mi významově otevírá svět za rozbřesku dne, jinak v temnotě noci. Jinak v radosti a jinak v bolesti. Jinak v dětství a jinak ve stáří. *Na co se dívám, je zároveň tím, z čeho se dívám.* Proto není lhotejně, čím jsme obklopeni a k čemu se vztahujeme. Vše je jako celek pozadím, ze kterého vychází mé rozumění. Toto rozumění je horizontem, který zároveň rozvrhuje možnosti pro další směřování a další rozumění.

Často se vydáváme po cestách, které jsou již prošlapané. Zejména v raném věku téměř nemůžeme jinak. K tomu, abychom našli sebe sama, učinili zkušenost, která podloží a tím také podrží naši existenci, musíme zůstat svobodní v možnosti již jednou zajaté koleje opustit, pokud se ukáže, že neodpovídají nám samým, že nám tato cesta není vlastní.

Cesta, má-li být autentická, je málokdy přímá a bezobtěžná. Samo slovo cesta, které etymologicky vychází se slova čistiti, klestiti, naznačuje, že jde o osobní ražbu, osobní tázání a hledání, osobní projasňování. Avšak něčeho, co už zde předchůdně je nějak dáno jako možnost k otevírání a ke vstupu. Jinak by cesta nebyla vůbec možná.

Smyslem cesty je zkušenost. Smyslem pobytu na cestě je pak otevřená možnost nových zkušeností. Bytí na cestě je totiž způsobem realizace lidství vůbec, toho jak člověk celkově jest a jak jako člověk může svobodně být. Proto je smysluplné, aby se sama psychoterapie odehrávala jako *otevřená cesta*, jež může uzavřený pobyt přivést k možnosti učinit novou a jeho možnostem lépe odpovídající zkušenost.

Jak je možné se o něco takového pokusit? Psychoterapie bývá definována jako léčba rozhovorem. Co se nám tím říká? Na jakých předpokladech stojí možnost léčit rozhovorem něco tak záhadného, jako je člověk a jeho duše? Touto otázkou jsme stále na cestě pokynu „Poznej sebe sama“. „Jsme rozhovor,“ píše básník Hölderlin. Na cestě pobytu na zemi a pod nebesy jsme vždy již obklopeni řečí, která, jak říká Heidegger, „je domem bytí“. (Heidegger 2000: 10)

Takto pojatá řeč není naší lidskou schopností mluvit, i když s ní úzce souvisí. Řečí je zde míněna *existenciální možnost smyslu*, pro něž je člověk otevřen. *V této vzájemné svornosti řeči bytí a otevřenosti člověka pro oslovení touto řečí, je zakotvena počáteční možnost člověka mít svět jako svět, tzn. rozumět.*

Takto si člověk a bytí vzájemně bytostně přináležejí, odpovídají si. „... je-li již člověk a svět, ať už se to stalo jakkoli a kdykoli, nese to v sobě, že svět je člověku zřejmý.“ (Benyovzsky 2012: 11) To znamená, že „svět má pro člověka nějaký (lhotejno jaký, nicméně vždy nějaký) smysl, vždy je pro něj nějak ‚smysluplný‘, ‚významuplný‘, a míní tedy řeč (die Sprache)“. (Tamtéž)

S jistým zjednodušením se zde neříká nic jiného, než to, že samozřejmá skutečnost, že se neztrácíme v chaosu, že můžeme vnímat svět jako svět a ne pouze jako bezprostřední okolí, které pro mě nemá význam, je dána řečí. Tato řeč není říkáním, je domem bytí, darem smyslu. Je tím, co nás beze slov oslovuje, co vystupuje ze skrytosti do ne-skrytosti, a co se nám takto samo ze sebe ukazuje tím, že se nás významově dotýká a čemu tedy můžeme rozumět.

Osloveností je zde míněn prostý význam toho, když se řekne „něco mně oslovilo“. Toto oslovení se děje z věci samé na půdě naší otevřenosti. Není naší vůlí. Nemohu si předem

říct: *Tato věc mne osloví. Dokud mne neosloví, není pro mne vůbec věcí, nemá pro mne význam. Tak jako si nemohu říct: do tohoto člověka se zamiluji.* Tím se zamilovanost nepočne dít. Musím být osloven druhým z něho samého, a to tak intenzivně, že se ve mně láska probudí. Dokud dítě není osloveno věcí, která v něm vzbudí zájem, zůstává pro něj skryta v nerozlišeném chaosu.

Jakkoli se v situaci psychoterapeutického rozhovoru ocitáme v řeči vzájemného sdělování, tj. mluvíme lidskou řečí, jsme vždy již zároveň v řeči samé. Pacient se vždy nachází v nějakém významovém rozumní světu a sobě sama. Je naším úkolem, abychom tomuto rozumní po-rozuměli. Terapeut otevřeným rozhovorem toto rozumní rozkrývá. K tomu mu pomáhá dar slova. Slovo má možnost dosahu lidské duše stejně jako řeč bytí, protože slovo-řeč-duše jsou v jistém smyslu jedním, ve svém základu jsou jednosvorné. Teprve když se také naše lidská řeč stane oslovující a dotýkající, může dojít k nové ustavující zkušenosti, k události nového rozumní, k novému *uvlastnění světa*.

V tomto složitém výkladu nesmíme získat představu jakési řeči „mimo“, z níž terapeut čerpá. Tato řeč je vždy již nejhloběji spjata s bytím pacienta i bytím terapeuta v jejich rozumní. Provázení pacienta v daseinsanalytické psychoterapii je otevřenou cestou, která nechává vystupovat, co se samo ze sebe ukazuje jako to, co je pro pacienta významné, co je jeho jedinečností. A to v takové míře, která je v konkrétním místě a čase možná. *Proto je psychoterapeutický roz-hovor také roz-uměním ve smyslu umění vstoupit do onoho ROZ-mezi či ROZ-hraní, jež nechává vyvstávat ze skrytosti do ne-skrytosti.*

Podaří-li se nám takto vstoupit na ono rozhraní, *věci se jednoduše řečeno dějí sami.* Toto rozhraní je mezi, mezní možností otevřenosti, kdy v tichu a beze slov zaznívá řeč bytí a uvolňuje tak pro nové roz-umění. Právě v tichu jsme řeči bytí nejbliže. V tichu, které zní, dochází k usebírání. Takto znělé ticho je nutné odlišit od němého vnitřního dialogu se sebou samým, který může být pro řeč bytí uzavřen. Takové uzavřené vnitřní rozhovory můžeme vidět u některých neurotických pacientů, kteří si procházejí katastrofické scénáře a snaží se tak připravit na to, co přijde.

Jsou v rozhovoru pouze se sebou samými, se svým strachem. Když si projdou peklem představ a naleznou svůj postoj k možné situaci, jejich neuróza se zklidní. Až do dalšího nutkání. Jejich rozumní, tedy jejich svět, je založen na předpokladu, že to, co se bude dít, nastane-li určitá situace, je plně v jejich rukou a oni nemohou selhat.

Tímto do sebe uzavřeným postojem je zřejmě založena neuróza sama. A není divu. Pokud někdo věří, že jeho život závisí do posledního pouze na něm samém, musí mít nervy na dranc. Takový neurotik je uzavřen ve svém neurotickém porozumní sobě samému i světu a jeho duše, k níž bytostně patří svobodný pohyb na cestě, je uvězněna. Důvěřuje pouze sobě, v sobě nalézá jistotu, která je však chabá. Je vytržen z celku a horizont bytí mu uniká. Tím je mu také uzavřena prostá a jednoduchá pravda, že bude jen to, co bude. Právě výrok „Bude to, co bude“, odkazující na skutečnost, že budoucnost je vždy nerozhodnutá, je pro takové pacienty mnohdy provokativní a nesnesitelný. Cítí se ohroženi svou malostí a nemožností plné kontroly a vlády nad situací.

Pouhost

Člověk je však bytostně součástí celku, který nás neskonale převyšuje. Tím nás však neohrožuje, nýbrž naopak schraňuje. Kdyby vše záleželo jen na nás, bůh ví, jak by to s námi dopadlo. V otevřenosti dějící se prodléváním na cestě pod nebesy na této zemi, poměřování božstvím, můžeme dojít k poznání sebe samých v nám odpovídající míře, kterou jsem nazvala *pouhostí*. Dospění k vlastní pouhosti je pro mnohé pacienty děsivý stav, kterému rozumí jako bezmoci. Avšak *pouhost není bezmoc*. Taková je naše lidská situace vzhledem k celku bytí. Pouhost zde stojí v opozici k porozumění člověku jako pánu a vládci.

To, že jsem v jistém ohledu „pouhý“ člověk, i když to neznamená, že jsem tím zproštěn úkolů, které přede mně život staví, přináší jakousi pokornou a milosrdnou lehkost. Pro někoho možná paradoxně. To však jen proto, že jsme uvyklí chápat věci v protikladech, nikoli v jejich jednotě a vzájemné svornosti, tedy celkově. Poznáním a přijetím vlastní pouhosti, jako by přicházela zároveň laskavá a odpouštějící síla. Toto poznání je milost a milost je nejhlubší naděje.

Přijetí míry, jež je mi vlastní, je sebenalezení, je sebevědomím ve smyslu vědomí sebe sama. Takové sebe-vědomí se jen tak při nějakém neúspěchu neotřese. S neúspěchem totiž počítá, žije proto v míru, je smířen. Mnoho lidí hledá své sebe-vědomí ve vlastních výkonech, ve zvyšování své moci, v dokazování a dobývání. Pokud nemohou podat takový výkon, jaký od sebe očekávají a za jaký by se kladně ohodnotili, cítí se zoufale. Takový výkon však není cesta, může být nanejvýš její součástí, neboť tento výkon je čistým výkonem subjektu, který je určen pouze sebou samým. Sám od sebe výkon očekává v předem vytčené dráze a sám jej také naplňuje. Nemá podobu otevřené a svobodné cesty, která se rozprostírá, a která je v časové rovině zráním zkušeností.

Bytí

Jaký smysl může mít otevřená vztaženost člověka k bytí? Být na cestě životem v této odemčenosti pro bytí? Myslíme-li člověka jako člověka, patří vzájemná vztaženost člověka k bytí a bytí k člověku k jeho základnímu naladění, základní možnosti ustavující jeho lidství vůbec. Byť třeba jako možnost se nevztahovat, být lhostejným, být vůči této možnosti uzavřený.

Není však právě tato uzavřenost tím, s čím se jako psychoterapeuti také setkáváme a co jsme si zde ukázali na příkladu neurotické a na výkon zaměřené osobnosti? Uzavřené a nesvobodné roz-umění, v němž se člověk cítí ne-mocný, stížený úzkostí, paralyzujícími pocity nejistoty, přehnanou potřebou kontroly, pocity viny či již zmíněným strachem ze smrti? Není taková uzavřenost pobytu nápadná svým úzkým sevřením, jemuž naléhavě cosi chybí? Zahlížet z horizontu bytí znamená myslet celek, celkově. Jedině z celku mohu zakusit zkušenost smyslu a to včetně zkušenosti se sebou samým. Právě v takové cestě leží zakládající možnost důvěry a sebepřijetí jako nalezení svého místa a sebe-vědomého vztahu k sobě. Dvou stěžejních předpokladů zdravého pobytu.

Jakou odpověď máme na nejistý charakter života, jemuž se nevyhýbá ztráta, bída a utrpení, necháme-li tuto dimenzi uzavřenou? Jakou zkušenost smyslu pak zde můžeme zakusit? Patrně nalezneme jen bezsmyslnou prázdnotu, kterou se budeme snažit zaplnit

namísto bytostného naplnění. Uvolnění se a otevření pro řeč bytí a zahlížení z horizontu bytí, tedy celku, přináší světlo smyslu a naděje. Z hlediska celku je máloco jednoznačně špatné nebo dobré. Z hlediska celkové cesty i to, co je v určitou chvíli těžké, přináší možnost pro lehkost. Tak také to, čemu z určitého místa a času svého pobytu nerozumím, tím nepostrádá smysluplnost. Je smysluplné právě tak, že nerozumím.

Nejde totiž o konkrétní smysl, ale naopak o zcela neurčitý celkový pocit smyslu. Havel píše: „Orientaci k bytí jako stav ducha lze chápat (...) jako víru: člověk orientovaný k bytí bytostně věří v život, svět, mravnost, ve smysl věcí i sebe sama; jeho vztah k životu je provázen nadějí, úžasem, pokorou, spontánním respektem k jeho tajemství; smysl svého snažení neměří pouze jeho jevově zachytitelnými úspěchy, ale především jeho vnitřní ‚hodnotou v sobě‘, (tj. hodnotou na pozadí absolutního horizontu).“ (Balabán 2009: 20–21)

Tajemství

Pokud kráčíme po cestě životem s přílišnou samozřejmostí světa, uniká nám prožitek zázraku, toho co je za zrakem. Pohled na hvězdnou oblohu nám může přinést estetický zážitek krásy. Může nás však také oslovit svou tajemnou hloubkou, vzbudit v nás úžas nad tajemstvím a neznámem. *Neznámé se nám takto neotevírá jako nejisté a znejišťující, ale právě třeba jako nadějně, schraňující.* Vpustíme-li do naší cesty tajemství, nejednoznačnost a neurčitost, připouštíme tím také možnost, že věci mohou dopadnout i lépe, než jsme schopni si představit. Vždyť mnohdy to, co víme, je děsivější nežli to, co neznáme, k čemu můžeme mít spíše vztah víry.

Jsme-li na cestě bytostně, dochází k otevírání této specificky lidské možnosti otevřenosti. Darem je nám pak jakýsi hlubší smysl a rozumění. A protože takové smysluplné rozumění je podloženo cestou, většinou dlouhou a vytrvalou, stává se pevnou půdou. Stává se vírou, jež schraňuje a umožňuje přijmout nejistoty. Koncentruje vnitřní síly, tiší a klidní. Nemůže být však nabyta jednou provždy. Z cesty lze sejít, ocitnout se na scestí. Každá pravá cesta stejně jako víra je doprovázena pochybností (*Co je pevné, není bez chvění*, píše v *Poslední* básni Holan). Kdo pochybuje, a přesto není touto pochybností stržen v nečinnost, zůstává v napětí bytostného tázání. Jeho duše putuje, uskutečňuje se na otevřené cestě domů.

Bytostné tázání není jen smysluplné, je mnohdy bolestné. Rozevírání je také rozerva, bolest. Bolest však bytostně patří k počátku, ke zrození něčeho nového. Tak jako se nový život rodí v bolesti (viz Sókratés: filosofie jako porodnické umění). Rozevření onoho rozhraní významů je otřesením. Proto je na cestě důležitý zkušený průvodce, který nestojí jako ukazatel u cesty, který naopak sám něčím prošel a dál otevřen prodlévá na cestě. A takto otevřen dává všanc své dosavadní rozumění. Někteří pacienti od psychoterapie očekávají rychlou úlevu a na cestu, která by mohla vést k hlubšímu obratu, a která je mnohdy bolestným setkáním se sebou samým, se vydávat nechtějí. To neznamená, že taková terapie postrádá smysl. Je jen jinou cestou.

Na tomto místě nechám zaznít slova pacientky, která k této bytostné cestě měla odvahu i nezbytnou dávku vnitřní síly. Sama své stavy popisovala jako pobývání na prahu, z něhož zahlédá bolest a ví, že touto bolestí bude muset projít. Právě bolest, která v sobě usebírá to bolestné, má obratový charakter. Teprve když byla pacientka připravena učinit první krok, rozevřela tímto krokem bolestnou zkušenost, která ukázala to doposud v ní skryté, co

však zásadním způsobem ovlivňovalo pacientčin život a její další rozvrhování. Toto rozevření zároveň otevřelo možnost pro nové rozumění. Tedy pro možnost obratu a celkové přesklady jejího rozumění sobě sama i světu. Pacientka po nějakou dobu popisovala svůj pobyt jako život v údivu, jako by viděla a vnímala jinak, jako by naráz se cítila oslovena pestrostí světa. Svět jí byl otevřen na počátku.

Jiná pacientka popisovala změnu tím, že se přestala dívat pouze na zem a do úrovně očí. Viděla najednou, kolik toho je, když se její svět uvolnil pro nové významy a tím i pro pohled vzhůru. Lavička, kterou jindy mýjela ve spěchu, ji najednou vybízela k posezení, zastavení.

II

Aniž bychom opustili započatou cestu, nechme se nyní oslovit druhým, méně známým pokynem z Delfské věštírny: MÉDEN AGÁN. Bývá překládán jako „Ničeho příliš“. Mohli bychom také říci pro nás známější „Všeho s mírou“. V předchozím výkladu jsme sledovali pokyn „poznej sebe sama“ a pokusili se o vyložení bytostného určení člověka jako pobytu, který je otevřen pro smysluplnost světa z celku bytí. Odkryli jsme význam otevřené cesty jako bytostného sebeuskutečňování pobytu, na které je provázen oslovující řečí bytí a sám také obdařen řečí lidskou. Duševní nemoc jsme pak nastínili jako nesvobodné uvíznutí na této cestě, jako nemožnost duše naplňovat svoji bytostnou podstatu, tzn. putovat a být otevřena pro to, s čím se setkává. Možnosti psychoterapeutické léčby duševních onemocnění rozhovorem jsme porozuměli z bytostné možnosti řeči být oslovující a takto mít dosah k uvolňujícímu rozhraní skrytosti a ne-skrytosti, tedy k místu, kde zároveň vyvstává svět vždy již s určitým rozuměním.

Slovem, které na této cestě vedle otevřenosti zaznívalo nejčastěji, bylo slovo **rozumění**. Nyní se pokusíme o celkové propojení dosavadního výkladu s pokynem *Všeho s mírou*. Ukážeme si, jak spolu míra a rozumění bytostně souvisí. Člověk je místem, v němž se bytí děje. Vždy nějak. Toto „vždy nějak“ znamená právě „vždy v určité míře“. Tato míra tvoří (ve smyslu dává vyvstat do specifického tvaru) naše rozumění jako pro nás určitou míru smyslu dané věci, světa i nás samých. Toto rozumění není výplodem našeho rozumu. Tímto rozuměním jsme zároveň my sami, náš svět, tzn. naše jedinečně naladěné Dasein.

Již zde zaznělo, že psychoterapeutické provázení je také rozuměním ve smyslu „umění“ vstoupit do onoho „ROZ“. Předpona *roz-* poukazuje k bytostné možnosti člověka ocítat se na rozmezí, z něhož mu povstávají významy celkového obrazu světa z horizontu bytí. Toto rozmezí je místem středu. Střed podržuje v jednotě a zároveň rozměruje rozdílnost. *Roz-umění* je vynesemím významu z onoho středu celku do konkrétního tvaru a jako takový tvoří základ naší jedinečnosti, našeho specifického rozumění.

Tohoto rozhraní se jakožto terapeuti dotýkáme a roz-hovorem k němu přivádíme. Vstupujeme svým *roz-uměním* a ocítáme se tak v základech *míry*, která *rozměruje* pacientův svět a volá věci k jejich specifickému významovému věcnění, aby se ho jako věci vždy v nějaké, jeho možností odpovídající míře týkaly a jeho se dotýkaly. Řekli jsme si také, že zřejmost světa je pobytu vlastní. Ta je jeho nejbližší samozřejmostí, je jeho rozuměním, po jehož předpokladech se zpravidla netáče, dokud mu to tak nějak vychází. Pokud to někde drhne, je vytržen ze samozřejmosti do otázky a přiveden na cestu. Právě v tom, co je pro

pacienta samozřejmě a co je mu takto nejbliže a proto pro něj těžko viditelné, leží klíč k odemčenosti. Právě takové samozřejmé rozumění, které rozumí samo sebou, že věci se mají tak a ne jinak, je tím, co je třeba v psychoterapeutickém rozhovoru položit do otázky. Dotázat, (bezpečně) otřást základy, aby se rozevřely pro možnost přijmout novou míru.

Právě tak nějak samozřejmě a běžně rozumíme výroku *Všeho s mírou*. Předpokládáme však, že je zde jakási správná míra věcí. A vůbec v životě často předpokládáme, že někde je nějaké oddělení, které ví, co je správné, jak správně žít, nějaká parta správných lidí. Jakási kategorie správnosti, ke které máme směřovat. K jakékoli předem dané „správnosti“ míry však nelze dojít. Takto položenou otázku bychom nemohli uspokojivě zodpovědět. Jsem to vždy já, konkrétní osoba – pobyť, který je v nějaké míře otevřen a osloven, a který nějak rozumí tomu, co se mi dává poznat jako neskryté vždy v určité míře mé otevřenosti. To vše jako celek tvoří specifickou významovou jedinečnost.

Naše rozumění je vždy provázáno s konkrétní mírou otevřenosti, místem a časem naší cesty, v níž se nám bytí dává poznat ve své neskrytosti, a která proto nemusí odpovídat nové situaci a tomu, s čím se setkáváme. Patří k naší lidské povaze, že chceme mít ve věcech jasno jednou pro vždy. Této tendenci k uzavírání naší bytostné otevřenosti se nelze vyhnout. Je fakticitě pobytu vlastní. V této tendenci však tkví jisté nebezpečí. A sice, že máme předem jasno i tam, kde se setkáváme s jiným a nemůžeme proto odpovídajícím způsobem porozumět, přestáváme být otevřeni pro oslovení.

V současném myšlení je sdělení, které tento výrok *Všeho s mírou* v sobě podržuje, zapomenuto. Důsledkem je neustálé překračování míry, neboť jsme ztratili ze zřetele celek, který rozměruje věcem jim odpovídající míru. Jsme svědky obrazu lidského světa, který člověku nesvědčí, není mu *u-měřený*. Člověk se stal příliš lichým, příliš rozdílným, když se vyjmul z celku Jednoty světa. Řekové takového smrtelníka, který nezná svou míru, nazývali HYBRIS.¹

Přestali jsme naslouchat věcem z nich samých a vkládáme do situací apriorní zkušenosti a tím určujeme i omezujeme míru smyslu, v níž vyvstávají. Důsledkem je, že věci přestávají dávat smysl. Toto vychýlení se od míry je dáno ztrátou horizontu celku, jímž se jakožto lidé poměřujeme a jímž získáváme svoji patřičnou míru. A proto má smysl, abychom zůstávali otevřeni k tomu, s čím se setkáváme na pozadí horizontu bytí a neztráceli ze zřetele celek. Abychom dokázali prodlévat a vydržet v otevřenosti na cestě, v onom ROZ, které je místem středu všeho-míra. Středu, který rozměruje a zároveň podržuje v Jednotě.

Kdo se nechal vyzvat na otevřenou cestu a vydržel v napětí bytostných otázek, ten mohl zakusit pocit, že se točí v kruhu. Vydržel-li i tak setrvat, mohl zakusit proměnu – obrat, kdy to, čemu rozuměl jako kruhu, se ukázalo být vše-usebírajícím celkem, kde vše jest Jedním a zároveň vším. A protože vše jest Jedním, je jedno, odkud na bytostnou cestu vstoupíme. Důležité je ono „jak“, neboť dříve či později mohu odkudkoli dojít k Jednomu. K ujednacení v Jednotě všehomíra, k míře, i ke smíření (míru), kde prosté zazáří jako posvátné.

Zaslechneme-li pokyny z Delfské věštírny bytostně, jsme jimi vrženi do otevřenosti na cestu bytostného tázání, hledání, ale také nacházení. Jakožto lidé jsme obklopeni řečí, vždy

---

¹ V řeč. HYBRIS označovalo jednání smrtelníka, který nezná svou míru vůči bohům, králi, později i vůči obci, a vzpouru vůči rádu, LOGU světa.

tedy provázení bytím a možností smyslu. V tomto ohledu nejsme na cestě ponechání sami bez doprovodu. V tom je pro nás hluboká naděje.

Tento příspěvek proto nemá závěr. Možná vzbudil více otázek, než dal odpovědí, a takto otevřený zanechává cestě...

SEZNAM LITERATURY

ARISTOTELÉS. *O duši*. Praha: Petr Rezek, 1996. ISBN 80-901796-9-X.

BALABÁN, Milan. *Víra (u) Václava Havla*. Praha: OIKOYMENH, 2009. ISBN 978-80-7268-412-1.

HEIDEGGER, Martin. *O humanismu*. Praha: Ježek, 2000. ISBN 80-85996-32-4.

HOLAN, Vladimír. *Poslední (Strach). Sebrané spisy III*. Praha: Odeon, 1970.

SCHÜSSLER, Ingeborg. Pobyť a bytí u Martina Heideggera I. *REFLEXE*, 1995, č. 14, s. 1–14. ISSN 0862-6901.

(Mgr. Tereza Králíčková je postgraduální studentkou filosofie na UK PedF s tématem disertační práce: *Řeč, bytí a rozumění v daseinsanalytické psychoterapii*. Vystudovala v oboru Sociální práce zaměřené na aplikovanou psychoterapii a komunikaci. Je absolventkou daseinsanalytického sebezkušenostního výcviku a od r. 2004 pracuje jako daseinsanalytická psychoterapeutka v soukromé praxi (www.da-psychoterapie.cz/).